

Prekarnost

2. del

Avtor:

prim. prof. dr. Marjan Bilban, ZVD Zavod za avrstvo pri delu

Raziskave so pokazale, da so za prekarne oblike dela in zaposlitev v evropskih državah bolj dovzetni mladi in manj kvalificirani delavci. Ženske delavke v primerjavi s svojimi moškimi kolegi pogosteje zasedajo slabše plačana dela ter so pogosteje vpete v kratkoročne zaposlitve, medtem ko so za moške bolj verjetne zaposlitve z neugodnimi fizičnimi pogoji dela. Podatki kažejo, da se vsi indikatorji prekarnosti v bistveno večji meri pojavljajo med mladimi v starosti od 15 do 23 let, v vseh državah, zajetih v raziskavo, z izjemo Francije, pa se kažejo tudi občutne razlike med moškimi in ženskami, kjer še posebej izrazito izstopa razlika v trajanju zaposlitve. Med delavci z najnižjimi dohodki je veliko več žensk s pogodbami za določen čas s trajanjem manj kot eno leto. V nadaljevanju bomo podrobneje predstavili tri skupine, ki so na trgu dela najbolj množično marginalizirane, hkrati pa po mnenju analitikov prekarnosti skupaj s starejšimi in delavci s posebnimi potrebami zanje velja tudi statistično večja verjetnost, da bodo vpete v prekarne oblike zaposlitev.

ŽENSKE

Za zahodne industrijske družbe je bilo v preteklosti značilno, da so moški zaslužili t. i. družinski dohodek, s katerim naj bi bili sposobni preživljati celotno družino. Z vstopom žensk na trg dela pa se je vzporedno individualiziral tudi dohodek. Tako ženske niso bile nikoli upravičene do družinskih prihodkov, na drugi strani pa so se prihodki znižali tudi moškim. Ženske so tako vse do danes v večini držav in gospodarskih panog za enako delo plačane manj, hkrati pa so obremenjene tudi z nego in skrbjo za otroke in družino, kar v ekonomskem smislu ni ovrednoteno delo (20). Prekarno delo je v veliki meri povezano z delom in zaposlitvami žensk. Da so ženske nadpovprečno zastopane med prekarnimi delavci, priča tudi raziskava Evropskega parlamenta iz leta 2010 (10). Ženske po vsej Evropi so v bistveno večji meri vpete v zaposlitve za krajši delovni čas, med ženskami pa je tudi veliko večji odstotek neprostoVOLJNIH zaposlitev za krajši delovni čas (10). Tradicionalna delitev dela je ženske prikovala bodisi na gospodinjska opravila ali atipične, sezonske in kratkotrajnejše zaposlitve. Do danes so nadpovprečno zastopane v podplačanih in manj stabilnih panogah, kot so živilsko-predelovalna industrija, tekstilna industrija, v industriji elektronskih polizdelkov in delu na kmetiji, ki jim ne nudijo varnih in kakovostnih zaposlitev. Ženske so v veliko večji meri zastopane tudi na področju dela za krajši čas, zato jim lastni prihodki redko omogočajo finančno neodvisnost. Izsledki raziskav kažejo, da se ženske

po vsem svetu pogosteje znajdejo v prekarnih oblikah zaposlitve, vendar jih spremljajo še slabši delovni pogoji kot moške, ujete v prekarne oblike zaposlitve. V Španiji dela ena tretjina žensk na podlagi pogodb za določen čas. V Koreji je kar dve tretjini delavk na negotovih pogodbah, njihova plača pa dosega okoli 40 odstotkov plače rednega moškega delavca, v državah tretjega sveta pa je položaj žensk še veliko slabši (24). V Kanadi se ženske dvainpolkrat pogosteje kot moški znajdejo v zaposlitvah s krajšim delovnim časom, v zaposlitvah za določen in skrajšani delovni čas pa je celo štirikrat več žensk kot moških, prav tako je pri delih z nižjimi urnimi postavkami več žensk kot moških, ženske pa so tudi manj pogosto zastopane s strani sindikatov.

MIGRANTI

Velik del prekariata predstavljajo migranti. So razlog hitre rasti prekariata, hkrati pa njegova glavna žrtev. Rast deleža migrantov v razvitih zahodnih državah se iz leta v leto povečuje, upad je bil zaznan le v obdobju nedavne recesije. Ob prelomu tisočletja v sedemdesetih državah migranti predstavljali vsaj desetino prebivalstva, njihov glavni problem pa je, da imajo omejene pravice. Migranti so pehota kapitalizma, na rezultatih njihovega dela je bil zgrajen tudi globalni kapitalizem.

V državah, kamor se preselijo, nimajo enake stopnje varnosti in priložnosti, kot jih imajo ostali člani družbe, zato so lahka tarča dolgotrajnega izkoriščanja v prekarnih zaposlitvah. Večinoma prihajajo iz držav z nizkimi prihodki in pričakovanji, zato so pripravljene sprejeti tudi slabše plačana dela, delo s skrajšanim delovnim časom ali delo za določen čas. Delavci na robu družbe in brezposelni jih zato pogosto sprejemajo z nenaklonjenostjo, saj jih krivijo za njihov slab položaj in omejene priložnosti, kar predstavlja tudi širše družbeni problem.

Glede na raziskave, v katero je bilo vključenih dvanajst evropskih držav, so v vseh državah migrantski delavci (tako iz držav tretjega sveta kot ostalih držav EU) zasedali najslabša in najbolj prekarna delovna mesta, v še posebej depreviligranem položaju so se znašle ženske migrantke ter ilegalni migranti. Njihov položaj in okoliščine na delovnem mestu so v veliki meri odvisne od tega, ali govorijo jezik gostiteljskega okolja, ali poznajo svoje pravice ter ali imajo primerne delovne kompetence.

V primerjavi z ostali delavci na enakem delovnem mestu prejemajo običajno nižje prihodke, ker jim delodajalci pogosto ne plačujejo dodatkov in zavarovanj, pa imajo tudi manj socialnih in delavskih pravic. Raziskave pričajo tudi o njihovi bistveno večji delovni obremenitvi in večjem časovnem obsegu dela, pri delavcih latinskega in afriškega izvora pa je na podlagi raziskave iz Španije moč govoriti tudi o številnih oblikah diskriminacije na podlagi njihovega etničnega porekla. Migrantski delavci so prvi, ki v obdobju manjših naročil in recesije ostanejo brez dela, k njihovem slabemu položaju prispeva tudi izključenost iz formalnih in neformalnih delavskih omrežij in sindikalnega zastopništva, velikokrat pa njihovega položaja ne ščiti niti delovnopravna zakonodaja (5, 20).

MLADI

Če je imela babyboom generacija v svoji mladosti še dostop do brezplačne izobrazbe, dosegljive cene nepremičnin ter celo lastne vikend hiške, dobre pokojnine ter možnost zgodnega upokojevanja, imajo mlajše generacije danes v večini zahodnih družb ob vstopu na trg dela kredite od izobraževanja (čeprav jim izobrazba ne zagotavlja stabilne službe) in razmajano lestvico napredovanja. Finančni sistem, ki je njihovim staršem omogočal življenje v blagostanju, pa jim ponuja le izbiro med slabimi, negotovimi oblikami zaposlitve ali brezposelnostjo (20).

Tako prekarnost kot brezposelnost sta med mladimi prisotni v večji meri kot med preostalimi skupinami na trgu dela. Po navedbah raziskave Mednarodne organizacije dela se je med mladimi v obdobju nedavne recesije brezposelnost v državah EU med letoma 2008 in 2010 iz 15 odstotkov povzpela na 21, v Španiji pa skoraj na 46 odstotkov. Zaradi svojih omejenih zaposlitvenih možnosti so zato v večji meri pripravljene prevzeti tudi bistveno slabše plačane in manj stabilne oblike dela. Brezposelnost in vpetost v negotove, prekarne zaposlitve sta posebej značilni za mlade iz nižjih družbenih slojev, kar le še zaostruje razredno razslojenost. Glede na raziskavo med mladimi v dvanajstih evropskih državah so ugotovili, da se vpetost v prekarno delo in zaposlitve v največji meri pojavlja med mladimi brez delovnih izkušenj, ki povečini tudi prvič stopajo na trg dela.

Posebej dovzetni za prekarne oblike zaposlitve so tudi mladi, ki se zaradi pomanjkanja primernih kompetenc in kvalifikacij za delo ne morejo potegovati za stabilnejša in bolje plačana delovna mesta. Mladi univerzitetno izobraženi, ki so za večino zaposlitev preveč kvalificirani, ob tem pa še nimajo ustreznih izkušenj in kompetenc za trg dela, so glede na raziskavo sicer najmanj podvrženi prekarnosti, vendar njihov položaj slabi relativno višja starost ob iskanju prve zaposlitve, zaradi

česar se kasneje osamosvajajo, pogosto pa nosijo tudi breme odplačevanja dolga svojega izobraževanja (5). Da lahko pričnejo odplačevati dolg, so, pogosto po zaključku šolanja, čim prej pripravljene sprejeti kakršno koli zaposlitev, tudi, če so zanj preveč kvalificirani (20).

Evropi je večina mladih tekom študija vpetih v študentsko delo, po študiju pa se trudijo preko pripravništev pridobiti ustrezno zaposlitev, primerno njihovi izobrazbi. Vendar pa se vse pogosteje dogaja, da stopajo iz enega pripravništva v drugo, brez možnosti po vertikalnem napredovanju. Kljub temu, da je veliko mladih danes še leta po zaključku šolanja vpetih v zaposlitve, ki so pod njihovim nivojem izobrazbe in usposobljenostjo (5,20), ugotavljajo, da položaj mladih na trgu dela in njihov odnos do prekarnosti ni enoznačen. Ob tem navajajo podatke mednarodne raziskave, kjer dve tretjini mladih pravi, da bi raje delali kot samozaposleni in bili pri svojem delu neodvisni, kot da bi sprejeli redno zaposlitev in bili odvisni od sodelavcev in nadrejenih.

To odstira dvojno naravo prekarnosti, ki je posebej izrazita ravno pri mladih. Mlade manjša varnost običajno manj moti kot ostale družbene skupine – še posebej, če imajo na ta račun več svobode glede izbire in organizacije lastnega delovnega časa. Mladi, ki priložnostno delajo preko študentske napotnice, migranti, ki so v delovnem razmerju z zaposlitveno agencijo, pripravniki in invalidi v delovnem razmerju, ki traja do izteka državne subvencije, ter mlade ženske, ki so velikokrat prisiljene v delo za polovičen delovni čas, so vse prej kot homogena skupina prekarnih delavcev. Kljub temu pa imajo veliko skupnega. Da jim delo omogoča preživetje, se morajo na trgu dela vesti kar najbolj oportuno, saj jih na več življenjskih področjih prežema negotovost. Zanj predstavlja sodobna prekarnost dovolj močan povezovalni imenovalec, da v skupinah prekarnih delavcev vidi nov nastajajoči razred (20).

RAZPRAVA

Kaj zaznamuje prekarno delo (8)?

Težko je govoriti o posameznih značilnostih, bolje je razmišljati o prekarnem delu kot o kombinaciji različnih elementov. Večinoma govorimo o posledicah, ki nastanejo zaradi dejstva, da delavke in delavci v oblikah dela, ki ne temeljijo na pogodbi o zaposlitvi, nimajo enake stopnje varstva glede na delovnopravno zakonodajo. Te posledice so negotovost, nizko plačilo, omejeni socialni prispevki in druge redno zaposlenim zakonsko določene pravice, večinoma kratkotrajnost dela ter fleksibilnost na strani delavke ali delavca v smislu prilagajanja potrebam delodajalcev. Iz tega izhaja vse od pogosto nizkega in nerednega plačila, pa do odgovornosti prekarnih delavcev za plačevanje nekaterih ali vseh prispevkov za socialno varnost. V tej točki lahko prepoznamo zelo pomemben trend, ki je prisoten v procesu prekarizacije, in sicer prenašanje stroškov z delodajalcev na delavke in delavce.

Tveganje in odgovornost sta prenesena na delavke in delavce, kar v praksi pomeni predvsem, da prekarno delo hitro ni več samo delo, ampak ima veliko širši vpliv na celotno življenje posameznika. Tako kot prekarno delo lahko tudi prekarno življenje razumemo z vidika posledic; pri mladih prihaja do podaljšanja odvisnosti od staršev in nezmožnosti najemov kreditov za nakup stanovanja, v splošnem pa prekarno življenje zaznamuje vse večje tveganje za revščino in socialno izključenost, kar je še posebej zaskrbljujoče zaradi naraščajočega števila revnih delavk in delavcev. Med samozaposlenimi jih vsaj četrtina živi pod pragom revščine. Drug vidik vpliva prekarnega dela na celotno življenje je izjemno pomemben negativen vpliv na zdravje.

Prekarni delavci imajo številne zdravstvene težave, ki v marsičem izhajajo iz negotovega zaposlitvenega statusa, v primerjavi z redno zaposlenimi pa imajo tudi oviran dostop do zdravstvenega zavarovanja in zdravstvenih ustanov. Na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje so izvedli kvalitativno raziskavo v okviru projekta »Skupaj za zdravje«, s katero so ugotovili, da so posebej ranljivi posamezniki, ki so zaposleni prek avtorskih in podjemnih pogodb. Te so bile prvotno namenjene redno zaposlenim, ki opravljajo dodatno delo, s porastom prekarnih zaposlitev pa so mnogi zaposleni le prek njih. Z uvedbo nove obdavčitve teh pogodb se od vsakega izplačila odvaja 6,36 odstotka v zdravstveno blagajno, kar pa osebi ne daje pravice do osnovnega zdravstvenega zavarovanja, ampak le pravico kritja stroškov v primeru nezgode na delovnem mestu. Posamezniki imajo zgolj možnost, da si sami plačajo obvezno zdravstveno zavarovanje, to pa skupaj z dodatnim zavarovanjem stane najmanj 50 evrov mesečno.

»V obdobjih, ko so njihovi prilivi dovolj visoki, si ta strošek lahko krijejo, vendar sogovorniki omenjajo, da se zaradi negotovega finančnega stanja pogosto odločijo, da si ne bodo uredili ene ali obeh oblik zdravstvenega zavarovanja,« ugotavlja raziskava. V podobnem položaju so tisti, ki jih je delodajalec prisilil v odprtje s. p.-ja, saj jih drugače ni bil pripravljen zaposliti. Ker je ta oblika zaposlitve negotova zaradi plačilne nediscipline, stroškov zdravstvenega

zavarovanja pogosto niso zmožni pokriti. Če se to dogaja več mesecev, sledi izterjava. Dokler ne plačajo prispevkov, so samoplačniki za vse zdravstvene storitve, razen nujne medicinske pomoči. Poleg oviranega dostopa do zdravstvenega zavarovanja in zdravstvenih ustanov imajo prekarni delavci in številni samozaposleni ovirano tudi pravico do bolniškega staleža. »Sogovorniki in sogovornice izpostavljajo, da so, četudi imajo urejeno zdravstveno zavarovanje, pogosto v položaju, ko si bolniške ne morejo privoščiti.« To pomeni »kopičenje zdravstvenih težav ter zaplete tudi pri obolenjih, ki so drugače lažje ozdravljiva«, zaključuje raziskava.

Slovenija je v samem vrhu v EU po deležu prekarne zaposlitve, med katerimi izstopajo predvsem zaposlitve za določen čas. Leta 2011 so imele znotraj EU večje deleže zaposlitve za določen čas le še Španija, Poljska, Portugalska ter Nizozemska. Leta 2007 je bil vsak peti delavec zaposlen za določen čas, v času krize pa se je ta delež nekoliko znižal, saj so prav ti delavci prvi občutili negativne socialne posledice krize (12). V prvem četrtletju leta 2016 je bilo zaposlitev za določen čas 17,8 odstotka, med katerimi je bilo 18,7 odstotka žensk in 17,0 odstotkov moških. Posebej zaskrbljujoči so podatki med mladimi, saj je v starostni skupini med 15. in 29. letom za določen čas zaposlenih kar 53 odstotkov mladih. Delež mladih žensk, zaposlenih za določen čas, je z 61,7 odstotka občutno višji kot je delež moških (46,1 odstotka).

Zdi se, da vključujoč trg dela, ki vsem posameznikom ne glede na njihove osebne okoliščine omogoča kakovostno, dostojno zaposlitev tako v Evropi kot v Sloveniji, že dolgo ne obstaja več. Družbe v 21. stoletju vse bolj odstopajo od Ustave Mednarodne organizacije dela, kjer je zapisano, da »delo ni blago, delavci so ljudje«. Zato je nujno, da delovna zakonodaja spodbuja kakovostna delovna mesta, da preprečuje ali vsaj zmanjšuje pojav zaposlenih revnih in spodbuja nediskriminatorne prakse delodajalcev. Prav zato bi moral biti gospodarski razvoj v funkciji zagotavljanja čim boljšega življenja ljudi v neki družbi ter zagotavljanja dostojnih minimalnih standardov na področju dela, ki preprečujejo prekarizacijo dela. Zelo pomembno je vzpostaviti primeren delovnopравни položaj delavcev, saj lahko razvita delovna zakonodaja (12) »krepi položaj posameznikov, izboljšuje kakovost njihovega življenja, njihove razvojne potenciale in sposobnosti.«

Kljub trendom k večji prožnosti trga dela tako evropski kot slovenski pravni red kot običajno obliko zaposlitve še vedno določata zaposlitev za nedoločen čas. Ne glede na to pa nacionalni pravni okvirji v večini evropskih držav omogočajo razraščanje prekarne oblike dela.

Ne glede na nacionalne kontekste in pravne okvirje delovna zakonodaja povsod temelji na definicijah delavca in delodajalca ter na opredelitvah njunih funkcij. Problem nastane, ko se delavec ne more popolnoma umestiti v pravne opredelitve zaposlenega in zato ni upravičen do delavskih pravic, izhajajočih iz zakonodaje. Prekarno delo ima tako nemalokrat vse znake delovnega razmerja, vendar delavec kljub temu nima pogodbe o zaposlitvi, saj delodajalci pogosto s pridom izkoriščajo nabor okoliščin, kjer prikritih delovnih razmerij ni vedno lahko prepoznati.

Prikrita delovna razmerja so tako še posebej pogosta v državah, kjer sodne prakse razlikujejo med kategorijama zaposlenih in samozaposlenih (24). V Sloveniji Zakon o delovnih razmerjih jasno predpisuje, da delavec ne sme opravljati dela po pogodbi o delu, če obstajajo elementi delovnega razmerja in če izpolnjuje predpisane pogoje za opravljanje dela po pogodbi o zaposlitvi. Če torej v delu obstajajo elementi delovnega razmerja, se delo ne sme opravljati na podlagi pogodb civilnega prava, razen v primerih, ki jih določa Zakon o delovnih razmerjih. Pri ugotavljanju, ali gre za nedovoljeno obliko prekarne dela ali za resnično samozaposlitev, izpostavljajo, da so pri tem »pomembni odgovori na vprašanja, kdo je gospodar posla, kdo organizira delovni proces, kdo nadzoruje delo in daje navodila in v čigavem imenu ter na čigav račun se posluje.« Kljub navedenemu pa so delodajalci v praksi v izogib obveznostim, ki jim jih določa Zakon, pogosto nadvse domiselni pri iskanju pravnih vrzeli in z delavci raje sklepajo delovna razmerja na podlagi pogodbe civilnega in gospodarskega prava, ki v bistveno manjši meri ščitijo delavce (17).

ZAKLJUČEK

Na prekarno delo lahko gledamo z dveh vidikov. Potencialno pozitiven vidik je povezanost med povečanjem prožnosti in razširjanjem koncepta in prakse dela, saj širša definicija dela vključuje tudi družbeno marginalizirane in ne vrednotene oblike dela in načine zaposlovanja, ki so vedno manj stigmatizirane. Podjetja zaradi prekarne oblike dela ostajajo prožna in zmanjšujejo stroške dela. Drugi, negativen vidik pa je povečevanje obsega in zahtevnosti dela ter povečanje negotovosti dela in življenja delavcev, ki so prekarno zaposleni in katerih zaposlitve ne spremlja hkratna normalizacija prožnih oz. prekarne oblike dela in zaposlovanja. Le malokateri delavec ima namreč korist od

teh atipičnih pogodb o zaposlitvi in delu. Za večino sta glavni posledici takšnih pogodb nižja plača in nižja socialna varnost. Kombinacija obojega drastično poveča tveganje revščine za skupine ljudi, ki izbirajo oziroma so primorani izbrati takšno delo (13,14).

Čeprav prekarno delo že spominja na izkoriščanje, se ljudje vseeno odločajo za to, bodisi ker so primorani bodisi ker si želijo. Mogoče smo trenutno le v prehodnem obdobju, ko mnogo ljudi ne deluje v stroki, za katero se izobrazijo, in morda bo čez čas prekarne dela vedno manj. Skoraj zagotovo pa lahko rečemo, da bo ta oblika dela še vedno močno razširjena med mladimi, ki bodo na prehodu iz mladostniškega obdobja v odraslo dobo v želji po finančni samostojnosti poprijeli za vsako delo, ne glede na delovni čas, bonitete itn., le da bo osnovna urna postavka dovolj visoka. Če bi se država z zakoni odločila omejiti prekarno delo, bi lahko le še poslabšala status prekarne delavce, pojavila pa bi se kakšna druga oblika dela, ki bi s čim manj definiranim delovnim razmerjem omogočala kvaliteten zaslužek. Žal pa se nobena od teh oblik dela ne šteje v pokojninsko dobo, zato bo vedno manj upokojenih in vedno več starejših in "izčrpanih" delavcev (13).

Prekarizacija zaposlovanja se dogaja na več ravneh: »nanaša se na slabšanje delovnih pogojev za delavce in delavke, zmanjševanje delavske zaščite in pravic iz dela, delavčevo prepuščenost samemu sebi in slabšanje možnosti za spopad s tveganji zaradi manjše kolektivne povezanosti in pospešene individualizacije, povečano moč delodajalcev in pospešeno spreminjanje standardnih zaposlitev v praviloma slabše, negotove službe z več tveganji.« Prekarizacija pa ne zajema zgolj delovnega okolja, pač pa se s področja dela prenaša tudi na druga področja, zato je smiselno govoriti o prekarizaciji celotnega življenja.

Potrebna je čim prejšnja rešitev problema tako s strani delodajalcev kot s strani delavcev. Najlažji način je eliminacija razlogov za odločanje za takšno obliko dela na obeh straneh. Posledice globalizacije postajajo vedno bolj vidne komaj v zadnjih nekaj letih, zato prekarno delo opredeljujemo kot sorazmerno novo obliko dela, posledica tega pa je, da prekarne delavci še niso tako dobro organizirani v različne organizacije – npr. sindikate. ■

LITERATURA

1. Casas-Cortes M. A Genealogy of Precarity: A Toolbox for Rearticulating Fragmented Social Realities in and out of the Workplace. *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, 26, 2014 (2): 206–226. Dostopno prek spleta
2. Kalleberg A. L. Precarious work, insecure workers: Employment relations in transition. *American Sociological Review*, 2009, 74(1), 1–22.
3. Petrič M. Vpliv prekarne zaposlitve na zdravje zaposlenih v Evropi: sistematičen pregled literature, NIJZ, 2017 (še neobjavljeno)
4. Brinkmann U., Dörre K., Röbenack S., Kraemer K., Speidel F. *Prekäre Arbeit: Ursachen, Ausmaß, soziale Folgen und Subjektive Verarbeitungsformen unsicherer Beschäftigungsverhältnisse*. Bonn: 2006 Friedrich-Ebert-Stiftung,
5. Standing G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. London: Bloomsbury Academic.
6. Lewchuk W., de Wolff A., King A., Polanyi M. From job strain to employment strain: Health effects of precarious employment. *Just labour* 2002, 3, 23–35.
7. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. *Vodnik po pravicah iz delovnega razmerja - 1. del*. Pridobljeno dne 23. 06. 2018 s spletne strani
8. Gibanje za dostojno delo in socialno družbo. *Prekarno delo in oblike dela, ki se opravljajo izven sklenjene pogodbe o zaposlitvi*. Pridobljeno dne 23. 06. 2018 s spletne strani
9. McKay S., Clark N., Paraskevopoulou A. *Precarious Work in Europe. Causes and consequences for the Agriculture, Food and Tourism sectors*. London: Working Lives Research Institute, 2011 London Metropolitan University.
10. McKay S., Jefferys S., Paraskevopoulou A., ur. *Precarious work and social rights*. London: Working Lives Research Institute, Faculty of Social Sciences and Humanities, 2012 London Metropolitan University. Dostopno prek spleta
11. Kambič M. *Prekarno delo, prekarnost življenja: primer prekarne delavke*. UL Fakulteta za družbe vne, Magistrsko delo, Ljubljana 2016
12. Kresal B. *Fleksibilne ali prekarne oblike zaposlitve. Delavci in delodajalci 2-3/2011*, 169–182.
13. Svetina I. *Svetovni dan dostojnega dela – dan za razmislek o pomenu dostojnega dela in spoštovanju pravic*. Ljubljana: SURS, 2016.
14. Jaklič M., Boštele M. *Evropski prekarjat: Velike napake v imenu liberalizacije trgov*. Delo 2015
15. Schnattinger P. *Rezultati ankete Wage dynamics network za leto 2014 v Sloveniji* Ljubljana: Banka Slovenije; 2015.
16. Smolej S. *Negativne plati fleksibilizacije zaposlovanja. Delo za določen čas v storitvenem sektorju in pojav revščine med zaposlenimi*. *Socialno Delo*, 2009, 48 (4): 199–206.
17. Markežič M., Pakiž A., Grimšič R., Hodošček K. *Obrazi prekarne dela: Prekarno delo in druge oblike dela, ki se opravljajo izven sklenjene pogodbe o zaposlitvi (informacijska zloženka za prekarne delavce)*. Ljubljana, 2014: Gibanje za dostojno delo in socialno družbo
18. Rodgers G., Rodgers J. ur. *Precarious Employment in Labour Market Regulation: The Growth of Atypical Employment in Western Europe*. Bruselj: International Institute for Labour Studies 1989.
19. Pokrajac T(mentor): *Socialno ekonomske determinante – prekarno delo*, seminar UL KJZ 2016
20. Standing G. *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: 2014 Bloomsbury.
21. Kanjoo M.A, Ignjatović M. *Od prožnosti do prekarne dela: stopnjevanje negativnih sprememb na začetku 21. stoletja*. *Teorija in praksa*, 2015; 52 (3): 350–381.
22. Mozetič P, Pavlišič A., Pistonik S. *Migracije in prekarne delo: Agencijsko delo migrantov v Sloveniji*. Ljubljana: Horizont dogodka: Inštitut za nepredeljivo vednost, 2012.
23. Rajgelj, B. *Mnogoteri (pravni) obrazi slovenske prekarne delavce*. 2015 Dostopno prek spleta.
24. International Labour Organization. *Policies and regulations to combat precarious employment*. Geneva: 2011 International Labour Office